

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ГАПОНОВА ЕЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 339.9:[339.1 – 027.543:620.9]

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Сідоров Вадим Ігоревич,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
декан факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Резнікова Наталія Володимирівна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук, доцент
Іващенко Оксана Андріївна,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Державної служби статистики України,
завідувач кафедри економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

Захист відбудеться « 18 » травня 2019 року о 10 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий « » квітня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі парадигма розвитку світового ринку медичних послуг багато в чому складається під впливом глобалізації та впровадження сучасних технологій. Науково-технічні прориви, особливо в таких сферах, як медичні та інформаційно-комунікаційні технології, значно розширили можливості вирішення завдань соціально-економічного розвитку, підвищення тривалості та якості життя населення багатьох країн. При цьому, під впливом процесу глобалізації відбувається посилення взаємозалежності національних ринків, внаслідок чого сфера медичних послуг активно включається до міжнародної торгівлі, а розширення географії надання якісних медичних послуг і поява нових учасників ринку призводять до зростання міжнародної конкуренції у цій сфері. Міжнародна торгівля медичними послугами, міграція фахівців охорони здоров'я, поява нових методів лікування, впровадження телемедичних технологій поряд зі стандартизацією виробництва і споживання медичних послуг є новими тенденціями, які сприяють подальшому розвитку світового ринку медичних послуг на інноваційній основі.

В умовах нового технологічного укладу, що формується, і глибоких демографічних зрушень всі аспекти, пов'язані з поліпшенням якості і подовженням терміну життя людей, набувають визначального значення для всіх країн світу. У зв'язку з цим ринок медичних послуг, як і ринки багатьох інноваційних товарів і послуг, має величезний потенціал розвитку, у тому числі за рахунок активної інтеграції до нього національних ринків медичних послуг, що передбачає розробку стратегічних пріоритетів розвитку сфери охорони здоров'я в Україні у напрямку її інтеграції до світового ринку медичних послуг. Дані обставини і обумовлюють надзвичайну актуальність досліджуваної теми.

Теоретико-методологічні аспекти формування та розвитку світового ринку медичних послуг у світовій економіці стали особливою сферою наукових інтересів таких дослідників, як М. Вілсон, Р. Гласгоу, М. Голдстейн, А. Клевер, Ч. Клінтон, Д. Перкінс, А. Пікард, Н. Роуз, Р. Салтман, Г. Трілленберг, А. Уолберг, Дж. Фігейрас, Е. Фішер, Д. Хаір-Джошу, М. Хоровіц, Д. Шрідхар та інші.

Дослідженню ролі інформаційно-комунікативних технологій та телемедицини у розвитку глобальної системи охорони здоров'я, конкурентоспроможності медичних послуг присвячено роботи таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як П. Барстова, С. Бах, А. Блох, О. Голяченко, Б. Данилишин, В. Євсєєв, В. Куценко, Дж. Ламар, Р. Марк, В. Москаленко, Дж. Мур, В. Пономаренко, Дж. Сінгельман, Дж. Сколти, В. Слабінський, Г. Старостенко, М. Рахман, Р. Робертсон, М. Фащевський, К. Феірхерст, К. Хамілтон, Р. Харлінг, Сі Чандрашікхар, З. Чен, А. Шеїх та інші.

Особливості економічних аспектів розвитку сфери послуг в Україні та її адаптації до глобальних процесів розглядали у своїх дослідженнях такі вітчизняні вчені, як Є. Воробйов, Ю. Вороненко, А. Гальчинський, А. Голіков, В. Гончаренко, Н. Гончаренко, О. Довгаль, О. Іващенко, Т. Камінська, О. Колодяжна, Н. Мешко, Н. Резнікова, В. Сідоров, С. Циганов, С. Якубовський та інші.

Однак, незважаючи на велику кількість досліджень щодо перспектив розвитку світового ринку медичних послуг, увага дослідників зосереджується лише на окремих аспектах, а загальна динаміка його зростання, особливості структурних зрушень на ньому залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого аналізу.

Актуальними також, на наш погляд, є дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, його взаємозв'язку з глобальними процесами. Додатковим поштовхом до проведення цього дослідження є визначення специфіки розвитку національного ринку медичних послуг України та перспектив його ефективної інтеграції до світового. Ці обставини обумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Інституційні перетворення в умовах сучасного розвитку світової економіки» (№ державної реєстрації 0117U004876), у межах якої здійснено обґрунтування стратегічних напрямів інтеграції України до світового ринку медичних послуг (довідка № 4002/31-а від 19.02.2018 р.), а також науково-дослідної теми Харківського національного медичного університету «Історичні, економічні, політичні та соціокультурні аспекти розвитку охорони здоров'я» (№ державної реєстрації 0114U003392), у межах якої здійснено дослідження детермінант розвитку світового ринку медичних послуг в умовах глобалізації (довідка № 64/18 від 21.03.2018 р.).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, а також обґрунтування стратегічних пріоритетів інтеграції України до світового ринку медичних послуг у контексті його інформатизації.

Відповідно до мети дослідження поставлено та вирішено такі завдання:

- дослідити сутність та специфіку світового ринку медичних послуг;
- ідентифікувати глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг;
- узагальнити методичні підходи до дослідження світового ринку медичних послуг;
- охарактеризувати структурні зрушення на світовому ринку медичних послуг та чинники, що їх обумовлюють;
- провести компаративний аналіз національних моделей систем охорони здоров'я у глобальній економіці;
- дослідити лібералізацію світової торгівлі медичними послугами в умовах конкурентного середовища;
- визначити вплив глобальних технологій на розвиток світового ринку медичних послуг;
- провести оцінювання ефективності національної системи охорони здоров'я України в глобальних умовах розвитку;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку ринку медичних послуг України та механізм його інтеграції до світового.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку світового ринку медичних послуг.

Предметом дослідження є сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Методологічну й теоретичну основи дослідження склали роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Методологічну основу

дослідження становлять методи абстракції, діалектики, логіко-структурний та системний підходи до аналізу формування та розвитку світового ринку медичних послуг. Наукові положення, висновки й рекомендації є повністю обґрунтованими, що підтверджують наявність логічного взаємозв'язку сформульованих завдань та отриманих результатів, аргументованість теоретичних висновків, використання широкого обсягу статистичного матеріалу та методів наукового дослідження.

У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: поєднання абстрактного й конкретного методів (для дослідження сутності поняття «світовий ринок медичних послуг» – п. 1.1); логічний та історичний методи (при дослідженні глобалізаційних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг – п. 1.2); системний аналіз і синтез (для узагальнення методичних підходів до дослідження світового ринку медичних послуг – п. 1.3); комплексний системний аналіз (при характеристиці структурних зрушень на світовому ринку медичних послуг – п. 2.1); метод порівняльного аналізу (для проведення компаративного аналізу національних моделей систем охорони здоров'я – п. 2.2); статистичний метод якісного оцінювання (для аналізу лібералізації світової торгівлі медичними послугами в умовах конкурентного середовища – п. 2.3); метод аналогій, логічний аналіз (для дослідження впливу глобальних технологій на розвиток світового ринку медичних послуг – п. 3.1), методи економіко-математичного моделювання (для характеристики особливостей розвитку та порівняльної оцінки ефективності національної системи охорони здоров'я України – п.3.2), індукції та дедукції (при обґрунтуванні стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового – п.3.3).

Джерельною та статистичною базою стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (ВООЗ, СОТ, МВФ, ОЕСР, Європейської комісії), законодавчі та нормативні документи Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, а також обґрунтуванні стратегічних пріоритетів інтеграції України до світового ринку медичних послуг у контексті його інформатизації.

Нові наукові результати, отримані особисто автором, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

- теоретичний підхід до розуміння сутності та специфіки ринку медичних послуг за рахунок його структуризації за такими критеріями, як економічне призначення, конкурентні структури, характер власності на засоби виробництва, географічна ознака, ступінь легальності, ступінь оплати, рівень надання послуг, спеціалізація, вікова ознака, характер контакту з пацієнтом, що дозволяє визначити перспективні напрями його розвитку за різними видами ринків;

- концептуально-теоретичні засади дослідження світового ринку медичних послуг на основі обґрунтування глобалізаційних тенденцій його розвитку, які включають функціонування міжнародних організацій, що регулюють ринок; діяльність міждержавних, суспільних (неурядових) організацій, благодійних фондів

для надання медичної допомоги у світі; лібералізацію торгівлі медичними послугами; монополізацію світового фармацевтичного ринку з боку ТНК; утворення медичних кластерів; розвиток сучасних методів лікування, медичних технологій та обладнання; використання міжнародних стандартів надання медичної допомоги; створення умов для розвитку медичного туризму; інтернаціоналізацію медичної освіти; міжнародну міграцію медичних фахівців;

– науково-практичні підходи до дослідження світового ринку медичних послуг у глобальних умовах розвитку за рахунок систематизації чинників сучасних структурних зрушень, що відбуваються на ньому, а саме: демографічних (старіння населення, поширення хронічних та інфекційних захворювань, зміни у споживчих настроях пацієнтів, їх інформованість у питаннях медичних послуг), фінансових (принципи державного регулювання галузі, проведення медичних реформ, розповсюдження нової бізнес-моделі функціонування ринку, заснованої на державно-приватному партнерстві), оперативних (поширення медичного туризму, розвиток медичної інфраструктури, підвищення загального рівня кваліфікації медичних працівників), регулятивних (проблеми доступності медичної допомоги, оцінювання обсягу та якості медичної допомоги, удосконалення в сфері медичного менеджменту та адміністрування, боротьба із зловживаннями та корупцією в системі охорони здоров'я, проблеми безпеки пацієнта та кібербезпеки) та інноваційних (розвиток медичних та телекомунікаційних технологій у галузі охорони здоров'я), усвідомлення яких дає можливість передбачити їхній вплив на напрями розвитку ринку медичних послуг на національному та світовому рівнях;

– методичний інструментарій порівняльного оцінювання ефективності функціонування систем охорони здоров'я країн світу й України за рахунок використання методу DEA за такими параметрами, як частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП; частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП на душу населення; частка приватних витрат від загальних витрат на охорону здоров'я; кількість лікарняних ліжок на 100 тис. населення, що дало змогу визначити рівень ефективності української національної системи охорони здоров'я та можливі напрямки його покращення;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження авторським визначенням терміну «світовий ринок медичних послуг», який, на відміну від існуючих, пропонується трактувати як сегмент світового ринку послуг, особливу сферу міжнародного обміну, що характеризується стійкими, систематичними операціями з обміну медичними послугами, включаючи медичні технології, вироби медичної техніки, методи організації медичної діяльності, фармакологічні засоби, лікарський вплив, заходи з профілактики захворювань та інші дії, спрямовані на якісну зміну показників здоров'я людини, а також стандартизується, регламентується і регулюється спеціальними органами на різних рівнях;

– обґрунтування суперечливого характеру процесу лібералізації світової торгівлі медичними послугами в глобалізованій економіці за рахунок аналізу напрямів міжнародної торгівлі медичними послугами (транскордонні угоди, медичний туризм, комерційна присутність фірм і фізична присутність медичного персоналу за кордоном) з точки зору їхнього змісту, основних країн-учасниць та наслідків лібералізації торгівлі для країн-експортерів та країн-імпортерів;

– організаційно-економічні засади розробки механізму інтеграції до світового ринку медичних послуг як специфічного елементу ринкової системи, що формує самостійний сектор виробництва нематеріальних благ, національного ринку медичних послуг України з виокремленням його складових (організаційно-інституціональних, нормативно-правових, соціально-гуманітарних, інфраструктурних та інформаційних заходів, а також фінансових важелів впливу, що визначають взаємодію між суб'єктами ринку), реалізація якого спрямована на підвищення якості, конкурентоспроможності й доступності медичних послуг для споживачів і призводить до активізації розвитку українського ринку медичних послуг відповідно до визначених стратегічних пріоритетів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для реалізації сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг в умовах глобалізації, а також формування напрямів та пріоритетів розвитку національного ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового ринку медичних послуг. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано у практиці зовнішньоекономічних відносин.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено в роботу Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради при підготовці програм міжнародного співробітництва у галузі медичного туризму (довідка № 253/01-01-26 від 22.02.2018 р.) та Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при здійсненні аналітичної діяльності та плануванні державної зовнішньоекономічної політики (довідка №01-23/1058 від 21.03.2018 р.), а також у роботі Комунального закладу охорони здоров'я Балаклійської районної ради «Балаклійська центральна клінічна районна лікарня» для підготовки науково-практичних конференцій, зустрічей іноземних делегацій, навчання медичних працівників з питань сучасних принципів організації охорони здоров'я й особливостей ринку медичних послуг у країнах ЄС та розробки організаційних заходів щодо надання медичних послуг іноземним громадянам як можливого напрямку розвитку медичного туризму в Харківській області (довідка № 510/1 від 22.02.2018 р.).

Основні наукові положення та отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету під час викладання навчальних дисциплін «Менеджмент і маркетинг в охороні здоров'я», «Менеджмент у медсестринстві», «Основи економічних теорій», що дозволило поліпшити якість підготовки студентів шляхом поглиблення відповідних знань студентів за вказаними навчальними дисциплінами (довідка № 67/18 від 20.02.2018 р.) та у навчальному процесі кафедри міжнародного бізнесу та економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під час викладання навчальних дисциплін «Міжнародний бізнес», «Міжнародні економічні відносини» та «Світова економіка» (довідка № 4002/32-а від 20.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та публікаціях і виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, доповідалися автором і отримали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: круглому столі «Лікувально-оздоровчий туризм в Азії» (2012 р., м. Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна), міжнародній Інтернет-конференції «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» (2013 р., м. Харків, ХНМУ), міжвузівській конференції молодих вчених та студентів «Медицина третього тисячоліття» (2013–2015 рр., м. Харків, ХНМУ), II Міжнародній науковій Інтернет-конференції (2014 р., м. Харків, ХНМУ), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (2014 р., м. Харків, НТУ «ХПІ»), III Міжнародній науковій Інтернет-конференції «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» (2015 р., м. Харків, ХНМУ), Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (2015 р., м. Львів), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти» (2015 р., м. Херсон, ХДУ), XV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (2017 р., м. Київ), Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (2017 р., м. Львів), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії» (2017 р., м. Київ), XV Міжнародній науковій конференції «Millennium science» (2018, US, Morrisville), Міжнародній науково-практичній конференції «Integration of business structures: strategies and technologies» (2018, Georgia, Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University)

Публікації. Основні положення і результати дослідження викладені автором у 23 наукових працях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях України та у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у закордонному спеціалізованому періодичному виданні, 15 тез доповідей – у вітчизняних і міжнародних наукових конференціях (загальний обсяг 7,6 д.а., з яких особисто автору належить 7,0 д.а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменувань на 25 сторінках) та 11 додатків. Загальний обсяг дисертації складає 248 сторінок друкованого тексту, із яких основний зміст роботи – 199 сторінок друкованого тексту, зокрема 26 таблиць та 32 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих автором результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження світового ринку медичних послуг**» досліджено сутність та специфіку світового ринку медичних

послуг, ідентифіковано глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг та узагальнено методичні підходи до його дослідження.

На основі систематизації існуючих підходів до розуміння сутності та специфіки медичної послуги в системі охорони здоров'я обґрунтовано структуризацію ринку медичних послуг за різними критеріями: економічним призначенням, конкурентними структурами, характером власності на засоби виробництва, географічною ознакою, ступенем легальності, ступенем оплати, рівнем надання послуг, спеціалізацією, віковою ознакою, характером контакту з пацієнтом.

Проведений аналіз дав змогу розкрити специфіку світового ринку медичних послуг як сегменту світового ринку послуг, виділити їх спільні риси та виокремити основні характеристики сутності поняття «світовий ринок медичних послуг», що дозволило його уточнити. Світовий ринок медичних послуг у роботі пропонується трактувати як сегмент світового ринку послуг, особливу сферу міжнародного товарного обміну, яка характеризується стійкими, систематичними операціями з обміну медичними послугами, включаючи медичні технології, вироби медичної техніки, методи організації медичної діяльності, фармакологічні засоби, лікарський вплив, заходи з профілактики захворювань тощо, спрямованими на якісну зміну показників здоров'я людини, а також стандартизується, регламентується і регулюється спеціальними органами та організаціями на різних рівнях.

Обґрунтовано глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг, які включають функціонування міжнародних організацій, що регулюють ринок; діяльність міждержавних, суспільних (неурядових) організацій, благодійних фондів для надання медичної допомоги у світі; лібералізацію торгівлі медичними послугами; монополізацію світового фармацевтичного ринку з боку ТНК; утворення медичних кластерів; розвиток сучасних методів лікування, медичних технологій та обладнання; використання міжнародних стандартів надання медичної допомоги; створення умов для розвитку медичного туризму; інтернаціоналізацію медичної освіти; міжнародну міграцію медичних фахівців (рис. 1).

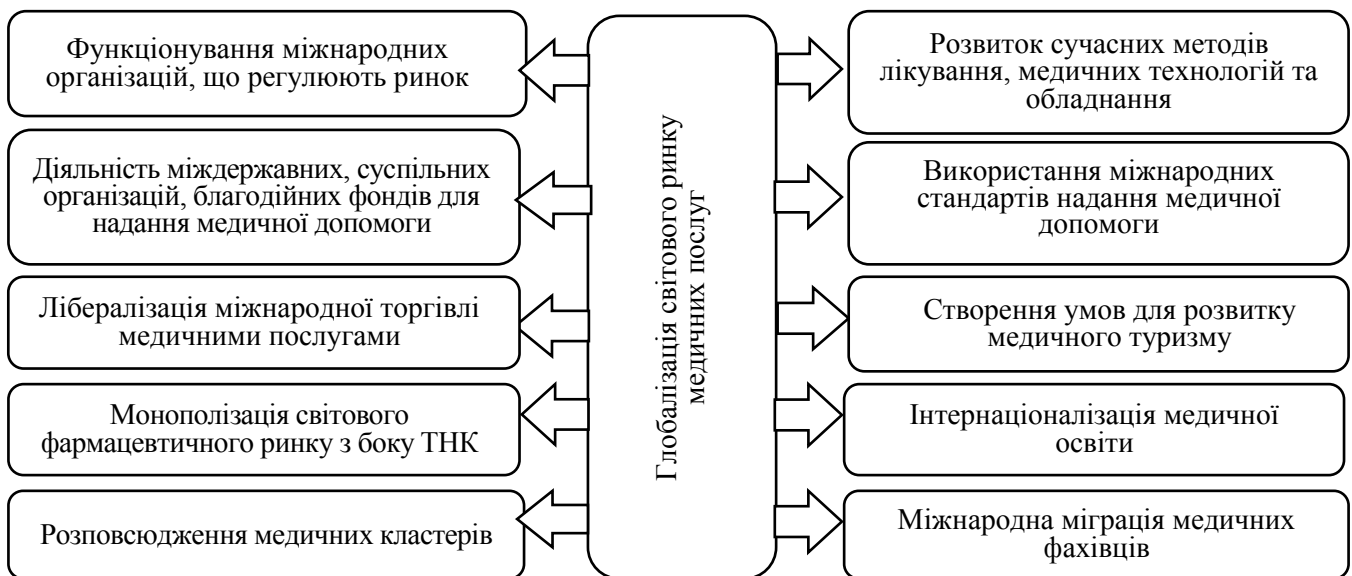

Рис. 1. Глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг*

*Розроблено автором

Аналіз їх практичних проявів довів, що всі глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг пов'язані між собою і розповсюджуються з різними наслідками для країн світу.

На основі аналізу методичного апарату дослідження ринку медичних послуг запропоновано структурно-логічну схему дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, яка спирається на комплексне використання загальних та спеціальних методів дослідження (рис. 2).

Рис. 2. Структурно-логічна схема дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг*

*Розроблено автором

Таким чином, запропонований алгоритм створює передумови для використання новітніх підходів до аналізу суперечливості глобалізаційних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг та обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового.

У другому розділі «Світовий ринок медичних послуг у глобальних умовах розвитку» охарактеризовано структурні зрушення на світовому ринку медичних послуг та чинники, що їх обумовлюють, проведено компаративний аналіз

національних моделей систем охорони здоров'я у глобальній економіці та досліджено лібералізацію світової торгівлі медичними послугами в умовах конкурентного середовища.

Доведено, що глобальні процеси проникають в усі структури суспільства і впливають, у тому числі, й на систему охорони здоров'я, яка є сьогодні одним із найбільш швидко зростаючих секторів світового господарства. При цьому, саме технологічний рівень і якість медичних послуг, що надаються, обумовлюють їх позиції на світовому ринку і є головними критеріями вибору для споживачів із різних країн світу. Визначено взаємозалежність структурних елементів світового ринку медичних послуг, коли зростання обсягу ринку медичного обслуговування має стимулюючий ефект на зростання товарного сегменту ринку лікарських засобів, активізує розробку нових медичних розробок та технологій, попит на медичну освіту тощо. У свою чергу, ринок науково-медичних розробок і технологій є безумовним лідером за темпами розвитку серед сегментів світового ринку медичних послуг, який не тільки стимулює інші його частини, а й визначає стратегічні напрями їхнього розвитку на перспективу. Так, за даними ВООЗ, порівняно з 2016 р., прогнозується зростання загального обсягу світового ринку медичних послуг у 2020 р. на 35% – до 5815,2 млрд дол. США, у тому числі темпи зростання ринку науково-медичних розробок та технологій прогнозуються на рівні 36,5%.

Обґрунтовано, що неупинний розвиток і структурні зрушення на світовому ринку медичних послуг відбуваються під впливом низки глобалізаційних чинників: демографічних (старіння населення, поширення хронічних та інфекційних захворювань, зміни у споживчих настроях пацієнтів, їх інформованість у питаннях медичних послуг), фінансових (принципи державного регулювання галузі, проведення медичних реформ, розповсюдження нової бізнес-моделі функціонування ринку, заснованої на державно-приватному партнерстві), оперативних (поширення медичного туризму, розвиток медичної інфраструктури, підвищення загального рівня кваліфікації медичних працівників), регулятивних (проблеми доступності медичної допомоги, оцінювання обсягу та якості медичної допомоги, удосконалення в сфері медичного менеджменту та адміністрування, боротьба із зловживаннями та корупцією в системі охорони здоров'я, проблеми безпеки пацієнта та кібербезпеки) та інноваційних (розвиток медичних та телекомунікаційних технологій в галузі охорони здоров'я).

На основі аналізу запропонованої ВООЗ класифікації систем охорони здоров'я (системи бюджетного фінансування охорони здоров'я, системи обов'язкового медичного страхування та системи охорони здоров'я із фінансуванням на основі ринкових принципів страхування), з точки зору світового досвіду їхнього практичного використання за країнами світу, а також переваг та недоліків, доведено, що у сучасному світі не існує універсальної моделі організації охорони здоров'я, яка могла б успішно діяти в будь-яких умовах. Багато країн використовують власні, іноді унікальні розробки в галузі охорони здоров'я, тому якість надання медичної допомоги в тій чи іншій країні не завжди залежить від її економічного потенціалу, чисельності населення та обсягів ВВП.

Обґрунтовано, що державна система надання медичної допомоги в сучасних умовах є важливим елементом громадянського суспільства, що втілює суспільні цінності й гарантії для всіх верств населення в галузі охорони здоров'я. У свою чергу, приватний сектор охорони здоров'я зазвичай ініціює впровадження новітніх

технологій у цій галузі. Тому, практичний досвід функціонування та розвитку національних систем охорони здоров'я свідчить про необхідність широкого застосування інструментів державного регулювання з одночасним розширенням ринку платних (приватних) медичних послуг.

Проведений аналіз багатосторонніх угод у межах СОТ, таких як Генеральна угода про торгівлю послугами – ГАТС (GATS – General Agreement on Trade in Services), Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів – СФЗ (SPS – Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures), Угода про технічні бар'єри у торгівлі – ТБТ (TBT – Agreement on Technical Barriers to Trade), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності – ТРІПС (TRIPS – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) та інших, що визначають механізми і напрями лібералізації світової торгівлі медичними послугами на світовому ринку послуг, дав змогу зробити висновок, що СОТ вже зараз має широкі можливості впливу на розвиток та функціонування системи охорони здоров'я у країнах-учасницях, а у подальшому сприятиме формуванню глобальної системи охорони здоров'я, в якій національні системи охорони здоров'я виступатимуть системоутворюючими складовими.

За результатами аналізу напрямів міжнародної торгівлі медичними послугами (транскордонні угоди, медичний туризм, комерційна присутність фірм і фізична присутність медичного персоналу за кордоном) з точки зору їхнього змісту, основних країн-учасниць та наслідків лібералізації торгівлі для країн-експортерів та країн-імпортерів доведено, що лібералізація торгівлі медичними послугами має як позитивні, так і негативні наслідки для усіх країн світу (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями лібералізації міжнародної торгівлі медичними послугами*

Угода/ Приклад	Транскордонне постачання медичних послуг	Споживання медичних послуг за кордоном	Комерційна присутність за кордоном	Фізична присутність вітчизняних спеціалістів за кордоном
Приклад у системі охорони здоров'я	Телемедицина, e-health, передача інформації за допомогою ІТ- технологій	Медичний туризм	Прямі іноземні інвестиції, відкриття філій медичних закладів	Медична діяльність лікарів за кордоном
Експортери	США, Канада, Індія, Китай, Японія, Австралія	Індія, Таїланд	Індія, Індонезія, Непал, Мальдіви, Таїланд, Шрі-Ланка	Індія, Філіппіни, країни Півдня Африки
Імпортери	Країни Центральної Америки, країни Перської затоки, Непал, Бангладеш, країни Південно-Східної Азії	США, Велика Британія	Велика Британія, Сінгапур	США, Велика Британія, Австралія, країни Близького Сходу
Переваги для країни-імпортеру	Отримання освіти та досвіду роботи дистанційно, охоплення медичними послугами віддалених районів і районів із низьким рівнем медичного обслуговування	Інвестиції у галузь, модернізація інфраструктури системи охорони здоров'я	Доступ до сучасних медичних технологій, зниження безробіття в охороні здоров'я	Обмін досвідом, економія на медичній освіті
Переваги для країни-експортерів	Вдосконалення навичок, обмін досвідом	Отримання більш доступних та якісних медичних послуг	Дохід від оподаткування прибутку.	Вдосконалення знань і навичок, економічна вигода від грошових переказів та інших видів транзакцій
Недоліки для країн - експортерів	Високовартісна інфраструктура	Менші можливості отримання медичної допомоги для місцевого населення	Перехід спеціалістів від державного до приватного сектору охорони здоров'я	Безробіття на ринку праці серед місцевого населення за рахунок прагнення до отримання більш високих заробітних плат
Недоліки для країн-імпортерів	Високовартісна інфраструктура	Витік фінансових ресурсів із країни.	Відволікання потенційних інвестиційних ресурсів з країни	Тимчасове перебування медичного персоналу за кордоном може стати постійним (braindrain)

* Розроблено автором

Таким чином, зроблено висновок, що, з одного боку, лібералізація є драйвером розвитку світового ринку медичних послуг, сприяє підвищенню якості надання медичної допомоги та рівного доступу населення до неї, з іншого боку, враховуючи різний рівень розвитку національних економік і національних систем охорони здоров'я, лібералізація торгівлі медичними послугами може призвести до негативних наслідків – стагнації національних систем охорони здоров'я та зменшення доступності різних груп населення до медичних послуг у країнах-експортерах.

У третьому розділі «**Перспективи інтеграції України до світового ринку медичних послуг у контексті його інформатизації**» розкрито вплив глобальних технологій на розвиток світового ринку медичних послуг, проведено оцінювання ефективності національної системи охорони здоров'я України в глобальних умовах розвитку, обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку ринку медичних послуг України та механізм його інтеграції до світового.

Визначено, що сучасний медичний прогрес пов'язується з розвитком все більш складних і дорожчих технологій, впровадженням високотехнологічних втручань. Технологізація надає найглибший вплив на медицину, як на систему організації охорони здоров'я, взаємини лікаря з пацієнтом, так і на лікарське мислення у цілому, медичну освіту, політику наукових досліджень у цій сфері тощо.

Доведено, що мобільна охорона здоров'я/медицина (mHealth) дає змогу пацієнтам отримувати широкий доступ до медичних послуг, здійснювати профілактику, моніторинг і лікування захворювань у режимі реального часу, а розвиток цієї галузі сприятиме впровадженню нових стандартів надання медичної допомоги, збільшенню її обсягу і якості та, за рахунок цього, підвищенню якості та тривалості життя населення.

На основі проведеного аналізу процесу інформатизації світового ринку медичних послуг встановлено, що розвиток мобільних технологій у галузі медицини відбувається повільніше, ніж в інших сферах. Це пов'язано з відсутністю конкретних інструментів впровадження мобільної медицини, розробки міжнародної системи оцінки програм у цій галузі, загальних стандартів та бази наукових досліджень. Не вирішеними також залишаються питання захисту персональної інформації пацієнта, а також, особливо в країнах, що розвиваються, проблема відсутності необхідної інфраструктури та низького рівня доступу населення до мобільних пристроїв і технологій.

Дослідження особливостей розвитку національної системи охорони здоров'я України довело, що у цілому український ринок медичних послуг характеризується великою ємністю та потенціалом для подальшого розвитку. Особливо це стосується його приватного сегменту, представленого мережею профілактичних, діагностичних, лікувальних, реабілітаційних закладів та організацій з висококваліфікованими фахівцями, що надають якісні медичні послуги з відносно низькою їх вартістю, порівняно з іншими країнами світу. Саме через ці причини, а також через вигідне територіальне розташування та спрощений візовий режим ринок медичних послуг України є привабливим для медичного туризму. Навпаки, державний сегмент українського ринку медичних послуг характеризується низьким рівнем фінансування, застарілістю медичного обладнання, дефіцитом коштів для модернізації, наявністю тіньового сектору, а через це – низькими якістю та доступністю медичних послуг для основної частки населення країни.

За результатами проведеного регресійного аналізу взаємозв'язку витрат на охорону здоров'я в Україні з тривалістю життя з використанням таких показників, як загальні державні витрати на охорону здоров'я від ВВП, державні витрати на охорону здоров'я на душу населення та частка приватних витрат на охорону здоров'я від загальних витрат визначено, що для збільшення середньої тривалості життя в Україні лише на один рік потрібно в середньому збільшити частку загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП на 0,48%. Причому ці заходи можуть надати ефект з деяким часовим запізненням.

За допомогою методу DEA у роботі проведено оцінювання ефективності функціонування систем охорони здоров'я 53 країн світу й України за такими параметрами, як частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП; частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП на душу населення; частка приватних витрат від загальних витрат на охорону здоров'я; кількість лікарняних ліжок на 100 тис. населення. Порівняльна оцінка ефективності функціонування систем охорони здоров'я за встановленими критеріями передбачає вирішення задачі оптимізації:

$$e_0 = \frac{\sum_{j=1}^s u_j y_{j0}}{\sum_{i=1}^r v_i x_{i0}} \rightarrow \max$$

$$\frac{\sum_{j=1}^s u_j y_{jm}}{\sum_{i=1}^r v_i x_{im}} \leq 1, \quad m = 1, n,$$

$$u_j \geq 0, \quad j = 1, 2, \dots, s,$$

$$v_i \geq 0, \quad i = 1, 2, \dots, r,$$

де e_0 – показник ефективності заходів досліджуваної країни; n – кількість досліджуваних країн; r – кількість країн, які входять до діапазону порівняння; s – кількість країн, які було відібрано для аналізу після порівняння; x_{i0} – значення i -го ринкового діапазону досліджуваної країни; y_{j0} – вираз j -го «ринкового виходу» досліджуваної країни; x_{im} – вираз i -го вхідного фактора m -ї країни; y_{im} – вираз j -го вихідного параметра m -ї країни; v_i – «вага» діапазону порівняльних країн i ; u_j – «вага» кількості аналізованих країн j .

На основі емпіричних даних про частку загальних витрат на охорону здоров'я (загальні витрати на охорону здоров'я від ВВП) та очікувану тривалість життя побудована межа ефективності охорони здоров'я (технологічна крива), за допомогою якої проводиться оцінка результатів кожної з країн (рис. 3).

Ефективність заходів з охорони здоров'я в Україні за показником частки загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП становить 0,42. Отже, існує надзвичайно великий потенціал для покращення ефективності цієї категорії заходів з медичних послуг. Аналогічно проведено аналіз ефективності охорони здоров'я за іншими показниками.

Результати аналізу довели, що за всіма показниками найбільш ефективними є системи охорони здоров'я в Андоррі, Монако та Сан-Маріно, що пояснюється наявністю в них таких національних переваг, як відносно малий і вузькоспеціалізований обсяг внутрішнього ринку медичних послуг, активне використання сучасних медичних технологій, у тому числі за рахунок інвестування у розвиток медичної інфраструктури, поширення форм медичного страхування тощо. Серед лідерів також можна виділити системи охорони здоров'я Швейцарії, Ізраїлю, Іспанії, Франції, Ісландії та Люксембургу.

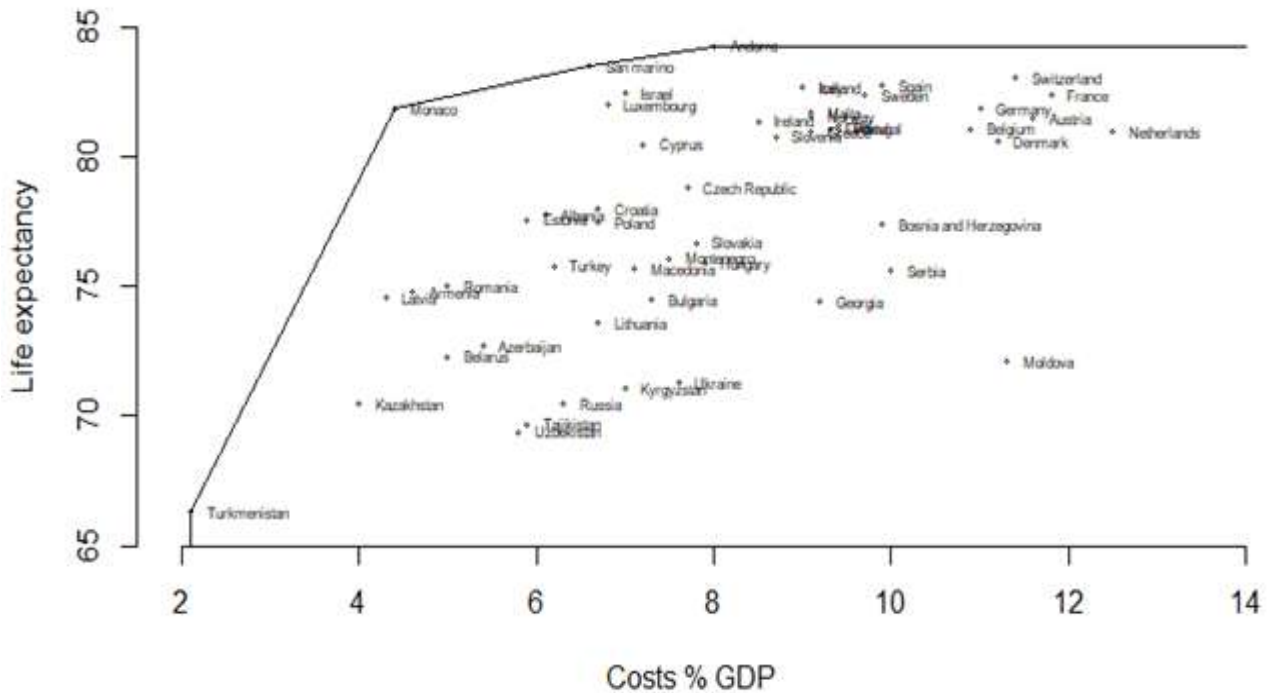

Рис. 3. Крива ефективності охорони здоров'я за показником частки загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП для країн світу та України*

*Розраховано автором

Розрахунки свідчать, що серед країн, що досліджувались, спостерігається значна неоднорідність оцінок ефективності (табл. 4).

Таблиця 4

Значення ефективності охорони здоров'я за показником частки загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП для країн світу та України*

Значення ефективності, інтервал	Кількість країн	Відносна кількість країн, %
[0,2; 0,3)	1	1,9
[0,3; 0,4)	8	15,1
[0,4; 0,5)	19	35,8
[0,5; 0,6)	11	20,8
[0,6; 0,7)	7	13,2
[0,7; 0,8)	3	5,7
[0,8; 0,9)	0	0
[0,9; 1)	0	0
1	4	7,5

*Розраховано автором

Щодо України, за результати проведеного дослідження встановлено, що рівень ефективності української національної системи охорони здоров'я за часткою загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП (0,42), часткою загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП на душу населення (0,38), часткою приватних витрат від загальних витрат на охорону здоров'я (0,11) та кількістю лікарняних ліжок (0,27) є нижчим за середньосвітовий. Зроблено висновок, що Україна має великий потенціал для покращення ефективності національної системи охорони здоров'я на основі реформування галузі за такими напрямками, як зміна принципів фінансування, впровадження сучасних медичних технологій, інвестування у розвиток медичної інфраструктури тощо.

За результатами оцінювання ефективності національної системи охорони здоров'я України з урахуванням напрямів її реформування автором розроблено механізм інтеграції національного ринку медичних послуг до світового, який на основі обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку українського ринку медичних послуг передбачає визначення складових інтеграційного процесу його залучення до світового, якими є низка заходів та фінансових важелів (рис. 4).

Рис. 4. Механізм інтеграції національного ринку медичних послуг України до світового*

* Розроблено автором

Таким чином, дослідження особливостей розвитку національної системи охорони здоров'я України та порівняльне оцінювання ефективності функціонування систем охорони здоров'я країн світу й України надало змогу запропонувати стратегічні пріоритети розвитку ринку медичних послуг України та на їх основі розробити механізм його інтеграції до світового, реалізація якого сприятиме підвищенню якості медичної допомоги та її доступності для населення, розвитку та підвищенню міжнародної конкурентоспроможності українського ринку медичних послуг.

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методичних засад дослідження сучасних тенденцій і перспектив розвитку світового ринку медичних послуг, а також обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку українського ринку медичних послуг та його ефективної інтеграції до світового.

Для досягнення заявленої мети були вирішені дослідні завдання та отримані такі висновки:

1. Теоретичне узагальнення існуючих підходів до розуміння сутності та специфіки ринку медичних послуг дозволило обґрунтувати його структуру за такими критеріями, як економічне призначення, конкурентні структури, характер власності на засоби виробництва, географічна ознака, ступінь легальності, ступінь оплати, рівень надання послуг, спеціалізація, вікова ознака, характер контакту з пацієнтом. Проведений аналіз дав змогу уточнити поняття «світовий ринок медичних послуг», який пропонується трактувати як сегмент світового ринку послуг, особливу сферу міжнародного товарного обміну, що характеризується стійкими, систематичними операціями з обміну медичними послугами, включаючи медичні технології, вироби медичної техніки, методи організації медичної діяльності, фармакологічні засоби, лікарський вплив, заходи з профілактики захворювань та інші дії, спрямовані на якісну зміну показників здоров'я людини, а також стандартизується, регламентується і регулюється спеціальними органами на різних рівнях.

2. Ідентифіковано глобалізаційні детермінуючі тенденції розвитку світового ринку медичних послуг, до яких автором віднесено функціонування міжнародних організацій, що регулюють ринок; діяльність міждержавних, суспільних (неурядових) організацій, благодійних фондів для надання медичної допомоги у світі; лібералізацію торгівлі медичними послугами; монополізацію світового фармацевтичного ринку з боку ТНК; утворення медичних кластерів; розвиток сучасних методів лікування, медичних технологій та обладнання; використання міжнародних стандартів надання медичної допомоги; створення умов для розвитку медичного туризму; інтернаціоналізацію медичної освіти; міжнародну міграцію медичних фахівців. Доведено, що окреслені тенденції в процесі їхнього синергетичного взаємовпливу розповсюджуються з різними наслідками для країн світу в залежності від рівня розвитку їх національних ринків.

3. У роботі запропоновано методичний підхід до дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, логічна структура якого спирається на комплексне використання загальних та спеціальних методів дослідження і передбачає використання новітніх підходів до аналізу суперечностей глобалізаційних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг та обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового.

4. З урахуванням взаємозалежності структурних елементів світового ринку медичних послуг доведено, що до глобалізаційних чинників, під впливом яких відбуваються подальший розвиток та структурні зрушення на світовому ринку медичних послуг, відносяться: демографічні (старіння населення, поширення хронічних та інфекційних захворювань, зміни у споживчих настроях пацієнтів, їх інформованість у питаннях медичних послуг), фінансові (принципи державного

регулювання галузі, проведення медичних реформ, розповсюдження нової бізнес-моделі функціонування ринку, заснованої на державно-приватному партнерстві), оперативні (поширення медичного туризму, розвиток медичної інфраструктури, підвищення загального рівня кваліфікації медичних працівників), регулятивні (проблеми доступності медичної допомоги, оцінювання обсягу та якості медичної допомоги, удосконалення в сфері медичного менеджменту та адміністрування, боротьба із зловживаннями та корупцією в системі охорони здоров'я, проблеми безпеки пацієнта та кібербезпеки) та інноваційні (розвиток медичних та телекомунікаційних технологій в галузі охорони здоров'я).

5. На основі аналізу запропонованої ВООЗ класифікації систем охорони здоров'я, з точки зору світового досвіду їхнього практичного функціонування за країнами світу, а також виокремлення їхніх переваг та недоліків, доведено відсутність універсальної моделі організації охорони здоров'я, здатної до реалізації покладених на неї функцій за будь-яких вихідних умов. Визначено, що під впливом ендемічно продуктованих унікальних розробок в галузі охорони здоров'я такі показники, як економічний потенціал країни, чисельність населення та обсяги ВВП втрачають свій детермінуючий вплив на якість надання медичної допомоги.

6. Аналіз напрямів міжнародної торгівлі медичними послугами (трансграничні угоди, медичний туризм, комерційна присутність фірм і фізична присутність медичного персоналу за кордоном) з точки зору їхнього змісту, основних країн-учасниць та наслідків лібералізації торгівлі для країн-експортерів та країн-імпортерів довів, що лібералізація торгівлі медичними послугами має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, лібералізація є драйвером розвитку світового ринку медичних послуг, сприяє підвищенню якості надання медичної допомоги та рівного доступу населення до неї, з іншого боку, враховуючи різний рівень розвитку національних економік та національних систем охорони здоров'я, лібералізація торгівлі медичними послугами може призвести до негативних наслідків – зменшення доступності різних груп населення до медичних послуг у країнах-експортерах та подальшої стагнації їх національних систем охорони здоров'я.

7. На основі проведеного аналізу процесу інформатизації світового ринку медичних послуг встановлено, що сучасний медичний прогрес пов'язується з розвитком усе складніших і дорожчих технологій, впровадженням високотехнологічних втручань, разом з тим, розвиток мобільних технологій у галузі медицини відбувається повільніше, ніж в інших сферах. Технологізація впливає на медицину як на систему організації охорони здоров'я, взаємин лікаря з пацієнтом, так і на лікарське мислення в цілому, медичну освіту, політику заохочення наукових досліджень у цій сфері тощо.

8. У роботі за допомогою методу DEA проведено порівняльне оцінювання ефективності функціонування систем охорони здоров'я країн світу й України за такими параметрами, як частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП; частка загальних витрат на охорону здоров'я від ВВП на душу населення; частка приватних витрат від загальних витрат на охорону здоров'я; кількість лікарняних ліжок на 100 тис. населення, яке довело, що рівень ефективності української національної системи охорони здоров'я за всіма показниками є нижчим за середньосвітовий. Зроблено висновок, що Україна має великий потенціал для підвищення ефективності національної системи охорони здоров'я на основі реформування галузі за такими

напрямами, як зміна принципів фінансування, впровадження сучасних медичних технологій, інвестування у розвиток медичної інфраструктури тощо.

9. На основі обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України, а саме забезпечення ефективної роботи кожного закладу охорони здоров'я з урахуванням наявних можливостей, акредитації медичних закладів із дотриманням вимог міжнародних стандартів, ефективного впровадження глобальних інформаційно-комунікаційних технологій, розвитку кадрового потенціалу, медичного туризму, франчайзингу в системі охорони здоров'я тощо розроблено механізм інтеграції національного ринку медичних послуг до світового, який передбачає визначення низки заходів (організаційно-інституціональних, нормативно-правових, соціально-гуманітарних, а також інфраструктурних та інформаційних) та фінансових важелів його реалізації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гапонова Е. О. Світова торгівля медичними послугами в умовах конкурентного середовища та глобальних трансформацій // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Харків, 2018. Вип. 7. С. 21–25. (UlrichsWeb Global Serials Directory, Research Bible, ScholarGoogle).

2. Гапонова Е. О. Сучасні тенденції функціонування світового ринку медичних послуг // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 20–24. (UlrichsWeb Global Serials Directory, Research Bible, ScholarGoogle).

3. Гапонова Е. О., Воробйов Є. М. Глобалізація системи охорони здоров'я // Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Херсон, 2017. Вип. 25- 1. С. 22–25. (Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory).

Особистий внесок здобувача: визначено концептуальні підходи до врахування сучасних тенденцій функціонування світового ринку медичних послуг.

4. Воробйов Є. М., Гапонова Е. О. Телемедичні технології на світовому ринку медичних послуг // Молодий вчений. 2017. Вип. 7 (47). С. 413–416. (ScholarGoogle, CiteFactor, OALI, Research Bible, Index Copernicus).

Особистий внесок здобувача: узагальнено теоретичні засади дослідження телемедичних технологій на світовому ринку медичних послуг.

5. Gaponova E. O. Indicators of development of medical tourism in the world // Економіка і фінанси. 2017. Вип. 12. С. 123–126. (Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

6. Гапонова Е. О. Ринок медичних послуг в Україні: проблеми та протиріччя // East European Scientific Journal. Warsaw, Poland. 2016. Vol. 3, № 2 (6). P. 24–26. (Research Bible, International Scientific Indexing).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Гапонова Е. О. Медичний туризм в Ізраїлі: проблеми та перспективи // «Лікувально-оздоровчий туризм в Азії» : Мат-ли круглого столу (21 листопада 2012 р., м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 46–49.

8. Garonova E. O. Generation of medical social renovation // «Медицина третього тисячоліття» : Збірник тез міжвузівської конференції молодих вчених та студентів (15–16 січня 2013 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2013. С. 307–309.

9. Garonova E. O. Structure and dynamics of the medical services market in transitive economy // «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» : Мат-ли міжнар. наук. Інтернет-конференції, присвяченої 75-річчю кафедри суспільних наук ХНМУ (4–11 листопада 2013 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2013. С. 86–87.

10. Гапонова Е. О. Розробка дорожньої карти загально-ринкового підходу до формування пакету медичних послуг у період реформування економіки України // «Медицина третього тисячоліття» : Зб. тез міжвузівської конференції молодих вчених та студентів (14 січня 2014 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2014. С. 351–353.

11. Гапонова Е. О. Особенности взаимодействия между государственным и частным секторами здравоохранения // «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» : Тези доповідей учасників міжнар. наук.-теор. конференції (8–9 квітня 2014 р., м. Харків). Харків : НТУ «ХП», 2014. С. 162–163.

12. Garonova E. O. Peculiarities of voluntary health insurance in Ukraine // «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» : Мат-ли II Міжнар. наук. Інтернет-конференції, присвяченої 210-річчю ХНМУ (4–11 листопада 2014 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2014. С. 49–50.

13. Гапонова Е. О. Система здравоохранения, ориентированная на пациента // «Медицина третього тисячоліття» : Зб. тез міжвузівської конференції молодих вчених та студентів (20 січня 2015 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2015. С. 482–483.

14. Гапонова Е. О. Державна політика Іспанії в системі охорони здоров'я // «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти» : Мат-ли міжнар. наук.-практ. конференції (17–18 квітня 2015 р., м. Херсон). Херсон : ХДУ, 2015. С. 156–158.

15. Garonova E. O. Social marketing as instrument of healthcare sphere reformation // «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» : Зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конференції (3–4 липня 2015 р., м. Львів). Львів : ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. С. 22–24.

16. Garonova E. O. Financing healthcare in Ukraine // «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» : Мат-ли III Міжнар. наук. Інтернет-конференції (2–9 листопада 2015 р., м. Харків). Харків : ХНМУ, 2015. С. 79.

17. Гапонова Е. О., Краснопольська С. Порівняльна характеристика страхової медицини європейських країн // «Наукові обрії – 2016» : Мат-ли наукових конференцій студентів і молодих науковців, проведених кафедрою суспільних наук та Центром медичного краєзнавства у 2015-2016 рр. Харків : ХНМУ, 2017. С. 51–52.

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз страхової медицини країн ЄС.

18. Гапонова Е. О. Вплив міжнародних організацій на світовий ринок медичних послуг // «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» : Зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конференції (7-8 липня 2017 р., м. Львів). Львів : ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2017. С. 64–68.

19. Гапонова Е. О. Розвиток медичного туризму у світі // «Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії» : Мат-ли міжнар. наук.-практ. конференції (18–19 серпня 2017 р., м. Київ). Київ : Київська наукова суспільнознавча організація, 2017. С. 80–84.

20. Гапонова Е. О. Інституціональне забезпечення інтеграції ринку медичних послуг // «Millennium science» : Proceedings of XV International scientific conference (15 February 2018, Morrisville). Morrisville : Lulu Press, 2018. P. 49–51.

21. Gaponova E. O. Strategic priorities of Ukraine in the world market of medical services // «Integration of business structures: strategies and technologies» : Proceedings of the international scientific-practical conference (23 February 2018, Tbilisi, Georgia), Georgia : Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University, 2018. С. 4–5.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

22. Гапонова Е. О. Особливості формування ринку медичних послуг в Україні на сучасному етапі // Вісник. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Харків, 2014. Вип. 3. С. 94–96.

23. Gaponova E. O. Marketing approaches to the health care services market // Scientific Journal Virtus. 2017. №15. P. 247–250. (Scientific Indexing Services (USA); Citefactor (USA), International Innovative Journal Impact Factor).

АНОТАЦІЯ

Гапонова Е. О. Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини (Економічні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, а також обґрунтуванню стратегічних пріоритетів інтеграції України до світового ринку медичних послуг у контексті його інформатизації.

На основі систематизації існуючих підходів до розуміння сутності та специфіки медичної послуги в системі охорони здоров'я обґрунтовано структуризацію ринку медичних послуг за різними критеріями: економічним призначенням, конкурентними структурами, характером власності на засоби виробництва, географічною ознакою, ступенем легальності, ступенем оплати, рівнем надання послуг, спеціалізацією, віковою ознакою, характером контакту з пацієнтом.

У роботі визначено глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг, які включають функціонування міжнародних організацій, що регулюють ринок; діяльність міждержавних, суспільних (неурядових) організацій, благодійних фондів для надання медичної допомоги у світі; лібералізацію торгівлі медичними

послугами; монополізацію світового фармацевтичного ринку з боку ТНК; утворення медичних кластерів; розвиток сучасних методів лікування, медичних технологій та обладнання; використання міжнародних стандартів надання медичної допомоги; створення умов для розвитку медичного туризму; інтернаціоналізацію медичної освіти; міжнародну міграцію медичних фахівців. Аналіз їх практичних проявів довів, що всі глобалізаційні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг пов'язані між собою і розповсюджуються з різними наслідками для країн світу.

Доведено, що невідпинний розвиток та структурні зрушення на світовому ринку медичних послуг відбуваються під впливом низки глобалізаційних чинників: демографічних, фінансових, оперативних, регулятивних та інноваційних.

На основі аналізу напрямів міжнародної торгівлі медичними послугами з точки зору їхнього змісту, основних країн-учасниць та наслідків лібералізації торгівлі для країн-експортерів і країн-імпортерів доведено, що лібералізація торгівлі медичними послугами має як позитивні, так і негативні наслідки для усіх країн світу.

За допомогою методу DEA у роботі проведено оцінювання ефективності функціонування систем охорони здоров'я країн світу й України. Результати аналізу довели, що рівень ефективності української національної системи охорони здоров'я за всіма показниками є нижчим за середньосвітовий. На основі оцінювання ефективності національної системи охорони здоров'я України з урахуванням напрямів її реформування, обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового.

Ключові слова: світовий ринок медичних послуг, галузь охорони здоров'я, глобалізація, лібералізація світової торгівлі медичними послугами, медичний туризм, механізм інтеграції національного ринку медичних послуг.

ABSTRACT

Gaponova E.O. Modern trends in the development of the world market for medical services. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics: Specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to deepening of theoretical and methodological principles of research of modern tendencies and prospects of development of the world market of medical services, as well as development of strategic priorities of development of the Ukrainian market of medical services and its effective integration into the world.

Based on the systematization of existing approaches to understanding the nature and specifics of medical services in the health care system, the structurization of the medical services market is justified on the basis of different criteria: economic purpose, competitive structures, nature of ownership of the means of production, geographical origin, degree of legality, degree of payment, level of provision services, specialization, age mark, the nature of contact with the patient.

The world market for medical services is proposed to be interpreted as a segment of the world market of services, a special field of international commodity exchange, characterized by persistent, systematic medical exchange operations, including medical technologies, medical equipment products, methods of medical activities, pharmacological agents, medical

effects, measures for the prevention of diseases, etc., aimed at qualitative changes in human health indicators, as well as standardized, regulated and regulated by special organizations at different levels.

The paper identifies the globalization trends of the world market of medical services, which include the functioning of international organizations regulating the market; the activities of interstate, community (non-governmental) organizations, charitable foundations for the provision of medical care in the world; liberalization of trade in medical services; the monopolization of the global pharmaceutical market by TNCs; the formation of medical clusters; development of modern methods of treatment, medical technologies and equipment; the use of international standards for the provision of medical care; creation of conditions for the development of medical tourism; internationalization of medical education; international migration of health professionals. An analysis of their practical manifestations has shown that all globalization trends in the development of the world market for medical services are interlinked and spread to different consequences for the countries of the world.

It is proved that unsustainable development and structural changes in the world market of medical services are being influenced by a number of globalization factors: demographic, financial, operational, regulatory and innovative.

On the basis of the analysis of WHO classification of health systems, from the point of view of world experience of their practical use by countries of the world, as well as advantages and disadvantages, it is proved that in the modern world there is no universal model of health care organization that could be successful. act in any conditions. Many countries use their own, sometimes unique, healthcare developments, so the quality of medical care in one or another country does not always depend on its economic potential, population size and GDP.

Based on the analysis of the areas of international trade in medical services in terms of their content, the main participating countries and the consequences of trade liberalization for exporting countries and importing countries, that the liberalization of trade in medical services has both positive and negative consequences for all countries of the world.

The DEA method evaluates the effectiveness of health systems in the countries of the world and Ukraine according to parameters such as the share of total expenditure on health care from GDP; share of total expenditure on health care from GDP per capita; the share of private expenditures on total health expenditure; the number of hospital beds per 100 thousand population. The results of the analysis showed that the level of effectiveness of the Ukrainian national health system is lower than the world average for all indicators. It is concluded that Ukraine has great potential for increasing the efficiency of the national health system on the basis of sector reform in such areas as changing principles of financing, introduction of modern medical technologies, investment in the development of medical infrastructure, etc. Based on the evaluation of the effectiveness of the national health care system of Ukraine, taking into account the directions of its reform, the strategic priorities of the Ukrainian medical services market development and its effective integration into the world are substantiated: ensuring the effective work of health care institution, taking into account existing opportunities, updating their material- technical base and medical infrastructure, introduction of modern medical equipment on the basis of world achievements for provision of high-quality medical services; accreditation of medical institutions taking into account the requirements of international standards, ensuring independent quality control of medical services in health care institutions of all forms of ownership and subordination;

effective implementation of global information and communication technologies, modern scientific developments in the field of prevention and treatment of diseases and other medical research into clinical practice; development of personnel potential, increase of requirements for the quality of training of medical workers and their responsibility for the quality of medical services provided; the development of medical tourism, including the development and use of marketing programs for the possibility of obtaining medical services; development of franchising in the healthcare system.

Key words: medical services world market, health care, globalization, liberalization of medical services world trade, medical tourism, mechanism of medical services national market integration.

ГАПОНОВА ЕЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 08.04.2019.

Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. .

Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Замовлення № ____.